

Στοιχεία για μιά έκλογική γεωγραφία τής 'Ελλάδας (1958-1977)

Γιώργος Τσεμπελής

Λόγος περί μεθόδου

Ἡ μέθοδος πού εφαρμόζεται στήν παρακάτω μελέτη εἶναι ἡ ἀνάλυση τῶν ἀντιστοιχιῶν¹. Σκοπός μας εἶναι ἡ ὄσο πῶς ἀπλή καί περιγραφική παρουσίαση καί τοποθέτησή της στά πλαίσια τῶν «ἐργαλείων» πού προσφέρει ἡ σύγχρονη στατιστική γιά τήν καλύτερη κατανόηση τῶν συμπερασμάτων πού θ' ἀκολουθήσουν, ἀπό ἕνα κοινό πού δέν εἶναι κατ' ἀνάγκη ἐξοικειωμένο μέ μαθηματικές μέθοδες.

Ἡ ἀνάλυση τῶν ἀντιστοιχιῶν ἀποτελεῖ ἕνα εἶδος παραγον-

τικῆς ἀνάλυσης δεδομένων. Τόσο ἡ παραγοντική ἀνάλυση δι καί ἡ αὐτόματη ταξινόμηση ἀποτελοῦν τίς ἐξελίξεις τῆς περιγραφικῆς στατιστικῆς στήν ἐποχή τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν.

Σκοπός τῆς ἀνάλυσης τῶν δεδομένων εἶναι ἡ ἐξαγωγή συμπερασμάτων ἀπό μεγάλα σύνολα ἀριθμητικῶν δεδομένων. Τό ἀντιστάθμισμα μᾶς τόσο φιλόδοξης ἐπιχείρησης (ἡ ἐξαγωγή συμπερασμάτων εἶναι ἤδη δύσκολη ὅταν πρόκειται νά μελετήσουμε τήν ἐπίδραση δύο μόνο παραμέτρων πάνω σ' ἕνα φαινόμενο) εἶναι φυσικά ἡ ἀπώλεια πληροφορίας².

Ἡ διπλή ἐπιχείρηση: κέρδος σημασίας - ἀπώλεια πληροφορίας, πού εἶναι κατά τή γνώμη μας κοινή σ' ὅλες τίς ἐπιστήμες, δέν εἶναι σκόπιμο νά ἐμφανισθεῖ ἐδῶ σάν αὐτονόητη. 1

1. Ἡ ἀνακάλυψή της ὀφείλεται στόν J. P. Benzécri, βλ. Analyse des données, 2 τόμος Analyse des correspondances, Paris, Dunod, 1973.

2. Ὁ ὅρος πληροφορία σ' αὐτό τό κείμενο ἔχει τήν ἔννοια πού τοῦ ἀποδίδει στή θεωρία τῆς πληροφορίας: ἔχει σχέση ἀποκλειστικά μέ τή μορφή χωρίς καμ ἀναφορά στό περιεχόμενο.

πρώτο πρόβλημα πού γεννιέται είναι κατά πόσον ή εξέταση τυπικών χαρακτηριστικών όπως οί αύξομοιώσεις αριθμητικών μεγεθών μπορεί νά βοηθήσει στην κατανόηση τής ούσίας ενός φαινομένου. Δέ μπορούμε νά άφεθοῦμε σέ κανενός είδους υποκειμιστικότητα: ή υιοθέτηση μιᾶς μεθόδου δέ σημαίνει καθόλου τήν άπόρριψη όλων τών υπολοίπων. Μέσα σ' αυτά τά πλαίσια πιστεύουμε ότι ή άπάντηση στό παραπάνω ερώτημα πρέπει νά είναι καταφατική: ή ούσιά τής επιχείρησης δέν διαφέρει άπό τό τύπωνμα ενός χειρόγραφου. Ή άνάγνωση του κειμένου γίνεται πιό εύκολα, αλλά έξαφανίζονται, ίσοπεδώνονται όλες οί γραφικές ιδιομορφίες, οί διαταγμοί και οί διαγραφές πού υπάρχουν στό πρωτότυπο, και πού ενδιαφέρουν τόσο τόν γραφολόγο ή τόν ψυχολόγο.

Τό δεύτερο και ούσιαστικότερο πρόβλημα³ είναι ή «άντικειμενικότητα» τέτοιων μεθόδων και συμπερασμάτων. Ής χρησιμοποιήσουμε έδω ένα παράδειγμα: Ένας οδηγός μέσα σέ μία πόλη, βλέπει εικόνας τών δρόμων πού περιέχουν πολλές λεπτομέρειες: τόν αριθμό, τά ρούχα και τίς κινήσεις τών περαστικών, τήν αρχιτεκτονική τών σπιτιών, τή ρυμοτομία κλπ. Κάνει όμως μιάν επιλογή τών στοιχείων πού τόν άφορούν (φωτεινά σήματα, εμπόδια κλπ), κατασκευάζει δηλαδή μιάν άφηρημένη εικόνα του δρόμου πού είναι πιό έξυπνη για τό σκοπό του. Ήν οί διανοητικές του διεργασίες ήσαν άνάλογες μέ του αρχιτέκτονα πού επισκέπτεται για πρώτη φορά τήν πόλη, τό άποτέλεσμα θά ήταν καταστροφικό.

Τό παράδειγμα είναι ταυτόχρονα χρήσιμο και παραπλανητικό: Χρήσιμο γιατί δείχνει ότι δέν υπάρχει α ρισοί ένας σωστός τρόπος αντιμετώπισης (ό οδηγός και ό αρχιτέκτονας έχουν διαφορετικούς σκοπούς) ενός προβλήματος. Ή αντιμετώπιση γίνεται πάντοτε σέ σχέση μέ κάποιους αντικειμενικούς σκοπούς και ή λυδία λίθος τής σχέσης μέθοδος - σκοπός είναι ή πράξη. Άκόμα, χρήσιμο είναι τό παράδειγμα γιατί δείχνει ότι ανεξάρτητα άπό τό μεταδλητό τής μεθόδου, υπάρχουν μιá σειρά αντικειμενικά δεδομένα (π.χ. τό χρώμα τών φώτων για τόν οδηγό) πού δέν πρέπει και δέν μπορούν νά άλλαγουν. Τέλος είναι παραπλανητικό γιατί στις κοινωνικές επιστήμες, άκόμα και στην περίπτωση πού δέν υπάρχει θέμα έπηρεασμού του αντικειμένου άπό τό μελετητή, δέν είναι καθόλου εύκολο νά προσδιοριστεί ποιός είναι ό οδηγός και ποιός ό αρχιτέκτονας (δηλαδή ποιός ό σκοπός και ποιό τό πρίσμα) γιατί αυτό υπόκειται σέ σύνθετους κοινωνικούς καθορισμούς (θεσμοί, ιδεολογίες).

Τό συμπέρασμα λοιπόν είναι ότι όταν θά μιλάμε παρακάτω για αντικειμενικότητα, δέ θά πρόκειται για τήν «άκριδή άναπαράσταση του πραγματικού κόσμου» του Α. Compté. Θά πρόκειται άπλά για μιá τεχνική αντικειμενικότητα πού προέρχεται άπό τό σεβασμό τών δεδομένων (τών όποιων τήν άκρίβεια εγγυάται τό ύπουργείο έσωτερικών) τή σαφή διατύπωση τών προϋποθέσεων και συνθηκών πού υιοθετούμε, καθώς και τήν έξήγηση τών επιλογών και τήν όμοιομορφή τους τήρηση.

Και άς έρθουμε τώρα στις συνθήκες. Ένας πίνακας I X J μέ μ X N στοιχεία, μπορεί νά παρασταθεί σαν ένα σύνολο μ σημείων σέ ένα χώρο ν διαστάσεων ή αντίστροφα (ν σημείων σέ μ διαστάσεις). Παρακάτω, για μᾶς μ θά είναι ό αριθμός τών

έκλογικών περιφερειών τής χώρας (=56) ή τών δήμων τής Β' Ήθων και ν ό αριθμός τών «έκλογικών συμπεριφορών» (=40). Σάν τέτοιες έννοοῦμε τή στάση ενός άτομου σέ μιá έκλογική άναμέτρηση νά απέχει, ή νά ψηφίσει ύπέρ ενός συγκεκριμένου κόμματος.

Ήν ό άνθρωπος έγκέφαλος είχε τή δυνατότητα νά συλλάβει ένα νέφος 56 σημείων σέ χώρο 40 διαστάσεων, τό πρόβλημα θά είχε λυθεί γιατί θά μπορούσαμε νά «δοῦμε» όλες τίς πληροφορίες πού περιέχονται στόν αρχικό μας πίνακα, νά έξετάσουμε τά σημεία πού γειτονεύουν ή είναι άπομακρυσμένα μεταξύ τους και νά βγάλουμε τά συμπεράσματα μας. Ήπειδή αυτό δέν είναι δυνατόν, καταφεύγουμε στην άπείκονση τέτοιων νεφών σέ χώρους 2 ή 3 διαστάσεων πού έχουμε άμεση έποπτεία.

Οί διάφορες μέθοδοι άνάλυσης δεδομένων διαφέρουν μεταξύ τους στην προεργασία για τή δημιουργία τών νεφών καθώς και στόν τρόπο επιλογής εκείνων τών χώρων (άκριδέστερα ύπο-χώρων) όπου ή άπείκονση (προβολή) παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον.

Σέ παράρτημα στό τέλος του άρθρου, ό άναγνώστης θά βρει τίς επιλογές τής άνάλυσης τών αντιστοιχιών στα παραπάνω θέματα, τήν έξήγηση τών πλεονεκτημάτων πού παρουσιάζει στη μελέτη του προβλήματός μας, τήν έξήγηση διαφόρων άγνωστων όρων («άξονες άδράνειας», «συμπληρωματικά στοιχεία» κλπ.) καθώς και τόν τρόπο άνάγνωσης τών γραφικών παραστάσεων πού εμφανίζονται για νά παρακολουθεί άπό κοντά τό κείμενο. Σέ πλαίσιο δίνονται οί άπολύτως απαραίτητες άπό μαθηματική άποψη διευκρινίσεις⁴.

Σύντομη παρουσίαση τών άποτελεσμάτων

Ή περίοδος άναφοράς εκτείνεται άπό τό 1958 μέχρι σήμερα. Ή επιλογή τής αρχής τής περιόδου έγινε για λόγους πολιτικούς και τεχνικούς. Πολιτικούς καταρχήν, γιατί άπό τό 1958 ό έκλογικός νόμος είναι σχετικά σταθερός: πρόκειται για τήν «ένισχυμένη άναλογική», πού πριμοδοτεί τά μεγάλα κόμματα και ιδίως τό κυβερνητικό. Τεχνικούς κατόπιν, γιατί άπό τό 1958 έχουμε σταθερότητα τών έκλογικών περιφερειών: ενώ ήσαν 38 τό 1946, 39 τό 1950 και 41 τό 1951 και 1956, γίνονται 55 στις επόμενες εκλογές. Ο αριθμός αύξήθηκε κατά 1 στις εκλογές του 1964 μέ τή διαίρεση του νομού Κοζάνης και τή δημιουργία του νομού Γρεβενών. Έτσι ό αριθμός τών «ατόμων» του προς άνάλυση πίνακα είναι 56.

Όσον άφορά τίς μεταβλητές πού ό κατάλογος και ό συμβολισμός τους στις γραφικές παραστάσεις δίνεται στόν πίνακα 1 πρέπει νά γίνουν δύο παρατηρήσεις: ή πρώτη άφορά τήν άπουσία άπό τόν κατάλογο τών «έκλογικών συμπεριφορών» τών μή ψηφισάντων στις εκλογές του 1961. Ή έξήγηση αυτής τής παράλειψης είναι άπλή: στις πηγές μας (πού είναι οί πίνακες

3. Δανεισμένο άπό Μ. Volle, L' analyse des données, στο Εconomie et statistique, Ιανουάριος 1978.

4. Για περισσότερα στοιχεία βλ. G. Tsebelis, Analyse des correspondances: application a la géographie électorale de la Grèce (1958-1977), Paris, Thèse de docteur d' ingénieur, 1979.

του υπουργείου εσωτερικών) δεν υπάρχει ο αριθμός των εγγεγραμμένων. Πρόκειται ακριβώς για τις εκλογές που καταγγέθηκαν από την αντιπολίτευση σαν «έκλογικό πραξικόπημα». Η δεύτερη έχει σχέση με την απουσία των «λοιπών κομμάτων» από την ανάλυση, ακριβέστερα με το χαρακτηρισμό τους σά «συμπληρωματικών στοιχείων». Μία πρώτη εφαρμογή της μεθόδου μάς έπεισε για την ανάγκη αυτής της επιλογής. Πράγματι τόσο τα «λοιπά κόμματα» όσο και το Λαϊκό Κόμμα στις εκλογές του 1958 παρουσιάζουν έναν ιδιαίτερα μεταβλητό χαρακτήρα, προϊόν τοπικών συνθηκών και προσωπικών φιλοδοξιών.

Μία ακόμα προκαταρκτική παρατήρηση που αφορά τους μη ψηφίζοντες. Αποτελούν το πιο ευπρόσβλητο, όσον αφορά την αξιοπιστία τους, στοιχείο μέσα στον πίνακά μας. Κι αυτό γιατί οι έκλογικοί κατάλογοι της περιόδου που εξετάζουμε δεν ενημερώνονται καλά. Υπάρχει καταρχήν μία αδράνεια της προσαρμογής των καταλόγων (ιδίως για τους θανάτους και τη μετανάστευση) στην πραγματικότητα. Επίσης υπάρχει το φαινόμενο της διπλής εγγραφής (τόπος γέννησης και κατοικίας). Εάν δεν οφείλεται σε προσπάθεια διπλοψηφίας, το αποτέλεσμα είναι η διόγκωση του αριθμού των μη ψηφίζόντων, φαινόμενο που φυσικά είναι πολύ πιο έντονο στις επαρχίες παρά στις πόλεις, λόγω αστυφιλίας.

Όπωςδήποτε το ποσοστό άποχης μεταβάλλεται με τη σημασία της κάθε εκλογικής ανάμετρησης: πράγματι, είναι φανερό ότι κατά τις αμφισβητούμενες ανάμετρήσεις (1963, 1964) υπάρχει το πιο ψηλό ποσοστό συμμετοχής, ενώ στις υπόλοιπες για τις οποίες μπορούμε να πούμε ότι το αποτέλεσμα ήταν εκ των προτέρων γνωστό (1958, 1974, 1977) ή κινητοποίηση του εκλογικού σώματος ήταν μικρότερη. Μία τέτοια εξήγηση δεν είναι αρκετή να ερμηνεύσει τα δεδομένα του πίνακα 2. Αυτά κατά τη γνώμη μας μπορούν να αποδοθούν, σ' ένα βαθμό, στο ότι το 1970 περιέλαβε τις αγροτικές και ήμισιαστικές περιοχές (δηλαδή όχι τις μεγάλες πόλεις) με αποτέλεσμα το ποσοστό άποχης να πέφτει στις εν λόγω περιοχές μία κι ο αριθμός των εγγεγραμμένων πλησιάζει πιο πολύ στο πραγματικό.

Όπως κι αν έχει το πράγμα, επειδή όλες αυτές οι αντιρρήσεις και επιφυλάξεις μπορούσαν να επηρεάσουν ή να αλλοιώσουν τα αποτελέσματα οδηγηθήκαμε στη διπλή ανάλυση (ολόκληρου του πίνακα στην αρχή, του πίνακα με τους μη ψηφίζοντες σά συμπληρωματικά στοιχεία κατόπιν). Τα αποτελέσματα ήταν ακριβώς τα ίδια κι έτσι παρακάτω θα αναφερόμαστε αδιάφορα στην πρώτη μελέτη ή στη δεύτερη.

Θά παρουσιάσουμε πρώτα τα αποτελέσματα της εργασίας σέ πανελλαδικό επίπεδο και μετά θά ασχοληθούμε ιδιαίτερα με τη Β' εκλογική περιφέρεια Αθηνών, που με το 1/10 περίπου του εκλογικού σώματος και δουλετών, αποτελεί τη μεγαλύτερη εκλογική περιφέρεια της χώρας.

Ελλάδα: δομή των γραφικών παραστάσεων

Η ανάλυση θά περιοριστεί στους τρεις πρώτους κύριους άξονες αδράνειας που δίνουν περίπου το 75% της ολικής αδράνειας του νέφους. Άς θεωρήσουμε καταρχήν το νέφος

των εκλογικών συμπεριφορών. Τό συμπεράσματα που δίνει το σχήμα 1 είναι άμεσα.

Σταθερότητα μέσα στη διαφοροποίηση

Παρά την ύπαρξη (ιδίως στην αρχή της αναλυόμενης περιόδου, όπως και στη μεταχουντική περίοδο) μεγάλου αριθμού κομμάτων, ή εικόνα που δίνεται είναι αυτή της ύπαρξης τριών πολιτικών οικογενειών, πράγμα που γίνεται αντιληπτό από το εκλογικό σώμα. Πράγματι, παρά τις αλλαγές των ονομάτων, τα προφίλ των διαφόρων κομμάτων αλλάζουν πολύ λίγο (στό εσωτερικό κάθε πολιτικής οικογένειας). Οι τρεις αυτές οικογένειες (μπορούμε να προσθέσουμε σαν τέταρτη τους άπεχοντες) περιλαμβάνουν:

α) Η Δεξιά: την προδικτατορική ΕΡΕ καθώς και το Κόμμα των Προοδευτικών⁵. Τη σημερινή Ν.Δ. καθώς και τα δύο κόμματα της άκρας Δεξιάς, που παρουσιάστηκαν στις εκλογές του 1974 και 1977. Τέλος τους διαδοχούς της βασιλευομένης δημοκρατίας (που πρέπει εδώ να υπενθυμίσουμε ότι δεν υποστηρίχθηκε επίσημα από κανένα κόμμα πριν το δημοψήφισμα της 8/12/74).

β) Το Κέντρο: το παλιό Κόμμα Φιλελευθέρων (εκλογές 1958). Την Ε.Κ. του διαστήματος 1961-1964. Τα δύο κόμματα που προήλθαν μεταδικτατορικά απ' αυτήν, δηλαδή την ΕΔΗΚ και το ΠΑΣΟΚ.

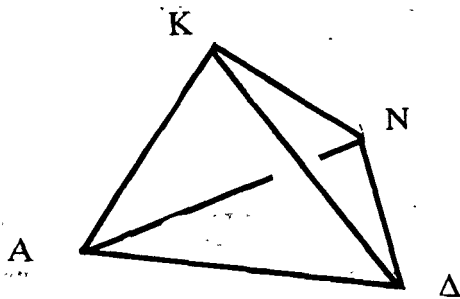
γ) Η Αριστερά: την προδικτατορική ΕΔΑ (ΠΑΜΕ στις εκλογές 1961). Τα δύο ΚΚΕ που εμφανίζονται για πρώτη φορά (ρωριστά σέ εκλογές το 1977).

Όσον αφορά τη σχετική θέση των τριών (ή τεσσάρων) αυτών οικογενειών παρατηρούμε :

Κατά μήκος του πρώτου άξονα, αναπτύσσεται η αντίθεση μεταξύ της Αριστεράς απ' ενός και της Δεξιάς και των άπεχόντων απ' έτερου. Δέ μπορούμε να μίν επισημάνουμε την ομοιότητα των προφίλ της Δεξιάς και των άπεχόντων, τόσο στο επίπεδο ΙΧ2 όσο και στο ΙΧ3. Αιτία αυτής της ομοιότητας είναι ή ισχυροποίηση των δύο αυτών ομάδων στις μη άστικές περιοχές, όπως θά δούμε παρακάτω.

Ο δεύτερος άξονας αντιπαραθέτει το Κέντρο στη Δεξιά και την Αριστερά (οί άποχες βρίσκονται κατά μήκος του πρώτου άξονα αδράνειας). Τέλος, ο τρίτος άξονας αντιπαραθέτει το Κέντρο και τη Δεξιά στην Αριστερά και τις άποχές. Θά μπορούσε κανείς να πεί ότι αντιπαρατίθενται οί ψηφοί σά κόμματα με κυβερνητική προοπτική σ' εκείνες που δέ δίνονται ή δέ βαραίνουν στο σχηματισμό κυβέρνησης. Πιο σχηματικά ή διάταξη των τεσσάρων οικογενειών στο χώρο των τριών διατάσεων μοιάζει με το τετράεδρο του σχήματος:

5. Παρά τη συμμαχία του Μακεζίνη με την Ε.Κ. το 1961, το προφίλ του κόμματός του τόσο στις εκλογές του 1963, που καταδίνει αυτόνομα όσο και σ' εκείνες του 1958 που καταδίνει σά συνασπισμός, μοιάζει μ' εκείνο του κύριου φορέα της Δεξιάς, της ΕΡΕ.

χαρτί στο σχήμα μας) και της κορυφής Ν του τετραέδρου. Τό τρίγωνο ΑΔΚ που απομένει έχει τούς ίδιους περίπου κύριους άξονες.

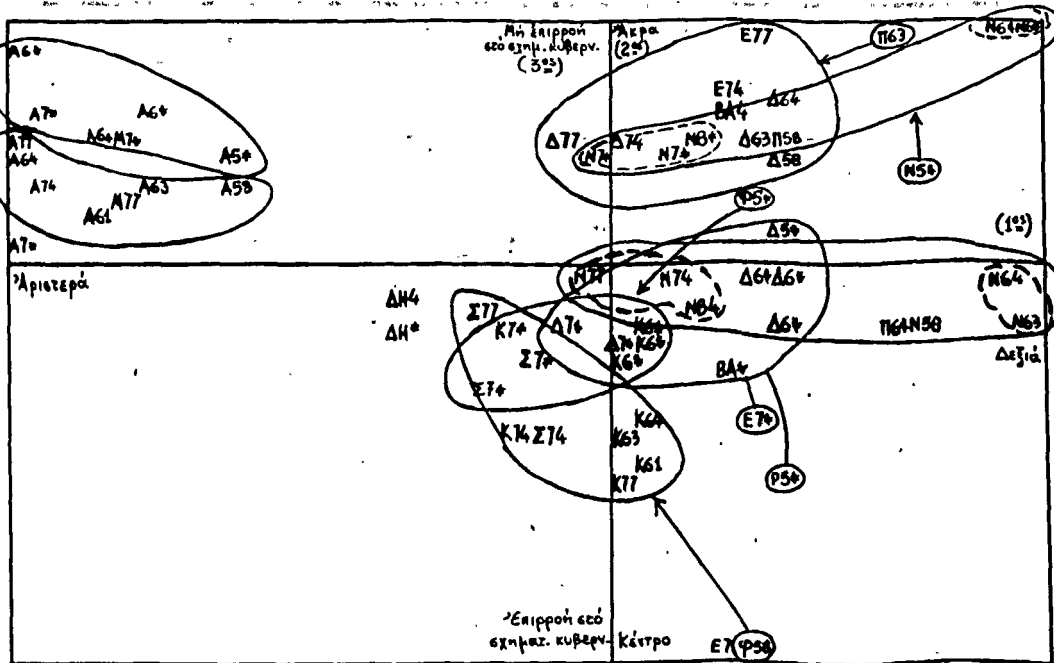
Όσον αφορά τό νέφος των έκλογικών περιφερειών, ή απομακρυσμένη θέση ορισμένων στο επίπεδο 1Χ2 σχήμα 2, είναι προφανής. Η έντύπωση αυτή ενισχύεται αν εξετάσουμε τόν κατάλογο των «συνεισφορών» των στοιχείων του νέφους στην άδράνεια κάθε άξονα: Στόν πρώτο άξονα, περίπου ή μισή άδράνεια προέρχεται από τρεις έκλογικές περιφέρειες τήν Β Πειραιά, τήν Β' Αθηνών και τήν Α Θεσσαλονίκης. Στόν δεύτερο άξονα τά 2/3 τής όλικης άδράνειας προέρχονται από τίσ τέσσερις έκλογικές περιφέρειες τής Κρήτης⁶.

Η θεώρηση μόνο των τριών οικογενειών (δηλαδή ή χρησιμοποίηση των άποχών σά συμπληρωματικών στοιχείων) σημαίνει περίπου τήν κατάργηση του τρίτου άξονα (κάθετου στο

6. Ένας αναγνώστης υπό εξοικειωμένος με τή μαθηματική πλευρά τής ανάλυσης αυτής θά μπορούσε νά υποθέσει ότι, κατά συνέπεια, Κέντρο θεωρείται εκείνη ή παράταξη που είναι πολύ ισχυρή στην Κρήτη και ότι ή δομή του πίνακα και οι συνεπαγόμενες αναλύσεις μεταβάλλονται αν θεωρηθούν οι τέσσερις επαρχίες τής

ΣΧΗΜΑ 1

Γραφική παράσταση των έκλογικών συμπεριφορών σά επίπεδα 1 Χ 2, 1 Χ 3.

Υπόμνημα:
 Για τήν έρμηνεία των συμβολισμών βλέπε πίνακα 1.
 Για τή μέθοδο ανάγνωσης βλέπε παράρτημα.
 Ο κατακόρυφος άξονας παριστά ταυτόχρονα τόν 2ο και 3ο άξονα άδράνειας.
 Μέ * παριστάνονται οι προβολές στο επίπεδο 1 Χ 3.

Ἡ ἀνάλυση αὐτῶν τῶν στοιχείων μέ ὄρους ἐκλογικῆς γεωγραφίας εἶναι ἀπλούστατη. Κατά μήκος τοῦ πρώτου ἄξονο ἐμφανίζεται ἡ ἀντίθεση μεταξύ τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων καθὼς καὶ παραδοσιακῶν ὄχυρῶν τῆς Ἀριστερᾶς (Μαγνησία, Λευκάδα, Λέσβος) καὶ περιοχῶν μέ μικρὴ πυκνότητα, ὑψηλὸ ποσοστὸ ἀποχῆς μέ πολιτικὸ προσανατολισμὸ πρὸς τὴ Δεξιά ὅπως Λακωνία, Κυκλάδες, Φλώρινα, Ἀρκαδία, Εὐρυτανία, Καστοριά κλπ.

Στὸ δεῦτερο ἄξονα, ἀναπτύσσεται ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὰ παραδοσιακὰ ὄχυρά τοῦ Κέντρου (Κρήτη, Ἀχαΐα, Ἡλεία, Δωδεκάνησα) καὶ περιοχές ὅπου τὸ Κέντρο παρουσιάζει ἀδυναμία π.χ. Λακωνία, Κιλκίς, Σέρρες, Χαλκιδική.

Αὐτὰ τὰ συμπεράσματα μποροῦν νά δοῦν καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη τοῦ πίνακα 3 πού δίνει τὸ σχετικὸ σκόρ κάθε οἰκογένειας σέ κάθε περιοχὴ σ' ὅλη τὴν ὑπο ἐξέταση περίοδο (ὁ μέσος

ὄρος τῶν ποσοτῶν ὄλης τῆς περιόδου τῆς κάθε οἰκογένειας στὴν ἐκλογογικὴ περιφέρεια διαιρεῖται μέ τὸν ἀντίστοιχο ἐθνικὸ μέσο ὄρο γιὰ νά δοθοῦν οἱ δείκτες τοῦ πίνακα) καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς ἐκλογικοὺς χάρτες τῶν τριῶν οἰκογενειῶν πού παραθέτουμε (βλ. χάρτες 1,2 καὶ 3).

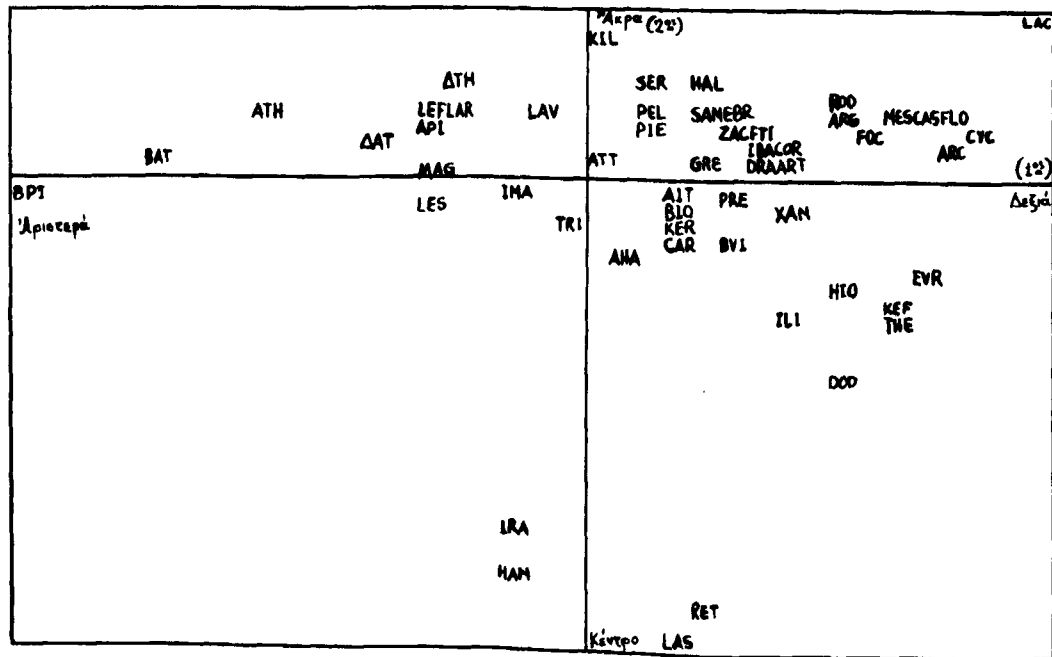
Ὁ τριπολισμὸς

Εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωση τῆς πόλωσης τῆς πολιτικῆς ζωῆς στὴν Ἑλλάδα γύρω ἀπὸ τρεῖς πόλους. Ἡ ταξινόμηση αὐτὴ μπορεῖ νά θεωρηθεῖ σάν «προφανῆς» γιὰ τὸν πολιτικὸ παρατηρητὴ πού θά θυμηθεῖ τὸ «διμέτωπο» τοῦ Γ. Παπανδρέου ἢ τὶς διαφορῆς πού προβάλλει μέ ἐξύτητα τὸ ΠΑΣΟΚ, τόσο ἀπὸ τὴ Ν.Δ. ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ ΚΚΕ. Ἐνας ἱστορικός θά ἐξηγοῦσε τὸ φαινόμενο ἀπὸ τὴ δημιουργία δύο ἀλλεπάλληλων τομῶν (μεταξὺ φιλοβασιλικῶν καὶ βενιζελικῶν τὴν πρώτη, καὶ δημιουργημένη ἀπὸ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο τὴ δεύτερη). Ὅμως ἐκεῖνο πού ἐδῶ ἐνδιαφέρει εἶναι ὅτι αὐτὴ ἡ ταξινόμηση ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὸ ἐκλογικὸ σῶμα (σέ σχέση μέ τὴ γεωγραφία του) καὶ ἀκόμα περισσότερο ὅτι ἐξακολουθεῖ νά ὑπάρχει παρά τὶς σημαντικῆς ἀλλαγῆς καὶ τὴ διακοπὴ τῆς δημοκρατικῆς ζωῆς τῆς

Κρήτης σὰ συμπληρωματικὰ στοιχεία. Ἡ ἐπιφύλαξη εἶναι εὐλογία ἀλλὰ δέν εὐσταθεῖ. Γιὰ λόγους χώρου δέν δίνουμε ἐδῶ τὶς ἀντίστοιχες γραφικῆς παραστάσεις καὶ πίνακες. Μία προσεκτικότερη ὁμως παρατήρηση τοῦ σχ.1 δίνει συμπληρωματικὰ ἐπεξηγηματικὰ στοιχεία.

ΣΧΗΜΑ 2

Γραφικὴ παράσταση ἐκλογικῶν περιφερειῶν στὸ ἐπίπεδο 1 X 2

Υπόμνημα: Γιὰ τὴν ἐρμηνεία τῶν συμβολισμῶν βλέπε πίνακα 3.

ζώρας. Παρά ακόμη τήν εξαφάνιση, από τό πολιτικό προσκή-
 λιο, του θρόνου, πού αποτέλεσε γιά πολύ καιρό τό μῆλο τῆς
 ἰριδας. Φυσικά οἱ σημαντικές ἡμερομηνίες στήν ἱστορία τῆς
 κάθε πολιτικῆς οἰκογένειας εἶναι παρούσες καί ἐμφανείς: 1961
 καί ἡ δημιουργία τῆς ΕΚ, 1974 καί ἡ διαίρεσή της, ἡ ἡ
 δημιουργία τῆς Ν.Δ. Πρόκειται ὁμως γιά μεταβολές μέσα στό
 σταθερό πλαίσιο πού εἶναι ὁ τριπολισμός τῆς πολιτικῆς ζωῆς
 τῆς χώρας.

Ἡ κυριαρχία στό ἐσωτερικό κάθε πόλου

Μετά τίς ἐκλογές τοῦ 1974, σημαντικές ἀλλαγές προοι-
 ζονταν στήν ἑλληνική πολιτική ζωή. Στό ἐσωτερικό κάθε οἰκο-
 γένειας ἐμφανίζονταν τάσεις ἀνταγωνιστικές πού θά μπορού-
 σαν καί νά μεταβάλλουν τό ἀρχικό τριπολικό σχῆμα σέ κάποιο
 διάστημα. Αὐτές οἱ διαιρέσεις δέν ἦταν βέβαια καινούριες γιά
 τό Κέντρο, ἦταν ὁμως καί γιά τή Δεξιὰ καί γιά τήν Ἀριστερά.

Αὐτές οἱ διαιρέσεις θεμελιώνονταν πέρα ἀπό διαφορές ἢ φιλο-
 δοξίες προσώπων, σέ διαφορετικές στρατηγικές ἐκτιμήσεις
 (π.χ. σχετικά μέ τήν ἔνταξη τῆς χώρας στήν ΕΟΚ).

Ὅσον ἀφορᾷ τή Δεξιὰ, πρέπει νά ὑπογραμμίσουμε ὅτι
 εἶναι ἡ πρώτη φορά πού τό φαινόμενο παρουσιάστηκε σέ
 τέτοια ἔκταση: ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καί ἡ ἔκβαση του ἔβαλαν
 φραγμό στήν κάθαρση καί γεφύρωσαν τό χάσμα μεταξύ ἀντι-
 στασιακῶν δεξιῶν καί συνεργατῶν τῶν Γερμανῶν.

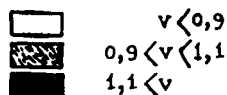
Ὅσον ἀφορᾷ τό Κέντρο, τό φαινόμενο τῆς διαίρεσης δέν
 εἶναι καινούριο. Ἐκεῖνο πού πιθανόν νά δημιουργήσει πολλές
 ἀντιρρήσεις εἶναι ἡ κατάταξη τοῦ ΠΑΣΟΚ σ' αὐτό τό χώρο-
 πολύ περισσότερο πού οἱ ἐξαγγελίες αὐτοῦ τοῦ κόμματος, ὅσο
 καί οἱ ἐκλογικές φιλοδοξίες του (τουλάχιστον σέ μιᾶ πρώτη
 περίοδο) κάλυπταν μέρος τοῦ χώρου τῆς Ἀριστερᾶς. Ἄς περι-
 οριστοῦμε ἐδῶ, γιά ἀπάντηση, νά ἐπαναλάβουμε ὅτι δέ μιλάμε
 γιά τὰ προγράμματα τῶν κομμάτων ἀλλά γιά τήν ἐκλογική τους
 γεωγραφία.

ΧΑΡΤΗΣ 1
 Ἡ Δεξιὰ (1958 - 1977)

Υπόμνημα:

v = μέσος ὅρος ἐκλογικῆς περιφέρειας / ἔθνικό μ.ὀ.

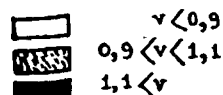

ΧΑΡΤΗΣ 2
 Τό Κέντρο (1958 - 1977)

Υπόμνημα:

v = μέσος ὅρος ἐκλογικῆς περιφέρειας / ἔθνικό μ.ὀ.

Τέλος, μέσα στην 'Αριστερά ή διάσπαση του Κ.Κ., σέ φιλοσοβιετικό ΚΚΕ και στό εϋρωκομμουνιστικό ΚΚΕ έσωτερικού, όπως και ο ανταγωνισμός τους γιά τήν εκπροσώπηση του ελληνικού εργατικού κινήματος, δέν ήταν καθόλου άσημαντα γιά τίς εξελίξεις τής ελληνικής πολιτικής ζωής.

Η τελευταία εκλογική άναμέτρηση έδειξε ότι ενώ και στους τρεις χώρους διατηρήθηκε ή διπλή εκπροσώπηση, ή κυριαρχία ενός κόμματος στόν κάθε χώρο έκφράστηκε σαφώς.

Ο τριπολισμός μέ διπολική τάση

Τά στοιχεία πού διαθέτουμε είναι άσθενικά γιά νά μιλήσουμε μέ δεβαιότητα. Πάντως, φαίνεται, ότι υπάρχουν εξελίξεις του εκλογικού σώματος στό έσωτερικό του τριπολικού πλαισίου πού αναλύσαμε: μιά προσέγγιση των προφίλ τής Ν.Δ. και του ΠΑΣΟΚ παρουσιάζεται τόσο στού άξονες 1 και 2 όσο και στόν 3. Ταυτόχρονα, τά δύο προφίλ συγκλίνουν πρós τό

μέσο προφίλ πού είναι τό κέντρο βάρους του νέφους (σημείο τομής των άξόνων). Από τήν άλλη πλευρά τό προφίλ του εκλογικού σώματος τής 'Αριστεράς μένει σταθερό και διατηρεί τά χαρακτηριστικά του. (Βλ. Σχήμα 3)

Ενώ στην άρχή τής περιόδου μπορούσαμε νά διακρίνουμε τά όχυρά και τίς άσθενείς ζώνες των δύο κυριότερων κομμάτων, τέλος γινόμαστε όλο και λιγότερο ίκανοί νά κάνουμε τούς ίδιους διαχωρισμούς. Μπορούμε νά πούμε ότι υπάρχει σύγκριση των δύο κομμάτων πρós τό μέσο προφίλ, ενώ τό προφίλ τής 'Αριστεράς μένει «κλεισμένο» στίς ιδιομορφίες του.

Σέ αναλύσεις εκλογικής κοινωνιολογίας ή ύπαρξη δύο κομμάτων «*attare tout*» δηλαδή μέ ομοιομορφη κοινωνιολογική σύνθεση, θεωρείται σημείο ίσορροπίας του πολιτικού συστήματος: τά δύο αυτά κόμματα (ή συνασπισμοί) έχοντας διεισδύσει σ' όλες τίς κοινωνικές τάξεις εναλλάσσονται στην έξουσία παραμερίζοντας τά υπόλοιπα⁷.

Η μετάθεση αυτής τής άνάλυσης σέ επίπεδο εκλογικής γεωγραφίας δίνει δύο κόμματα μέ περίπου ομοιομορφη σύνθεση και ένα μέ τοπική μόνο ισχύ στίς μεγάλες βασικά πόλεις. Μιά τέτοια ύπόθεση είναι ριψοκίνδυνο αλλά όχι αδύνατο νά υποστηριχθεί. Πρέπει όμως νά συνδυαστεί μέ τήν επόμενη παρατήρηση πού έχει σχέση και αυτή μέ δυναμικά (διαχρονικά) φαινόμενα.

Η παλίρροια και ή άμπωτις

Εξετάζοντας τήν κίνηση των σημείων στό έσωτερικό κάθε οικογένειας, βλέπουμε ότι πλησιάζουμε, κατά γενικό κανόνα, τό κέντρο βάρους του νέφους διαν αυξάνει ο αριθμός (και τό ποσοστό) των ψήφων και άπομακρυνόμαστε από αυτό, τόν καιρό των ισχνών άγελάδων. Η παρατήρηση ισχύει και γιά τίς τέσσερις ομάδες σημείων.

Αντίστοιχο φαινόμενο έχει παρατηρηθεί στην 'Αμερική και έχει γίνει προσπάθεια νά εξηγηθεί μέ γενικότερους νόμους πού προέρχονται από τή θεωρία των παιχνιδιών⁸. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις όπου ή πρόοδος ενός κόμματος γίνεται ακριβώς στίς περιοχές όπου αυτό είναι πιό δυνατό (παράδειγμα τό γαλλικό κομμουνιστικό κόμμα). Έτσι στή συγκεκριμένη περίπτωση ή σύγκλιση πρós τό κέντρο βάρους, πρέπει νά ερμηνευτεί σάν εγκατάλειψη των τοπικών ιδιομορφιών, σάν «έθνικοποίηση» ενός κόμματος, δηλαδή ενίσχυσή του σέ περιοχές διαφορετικές από τά συνηθισμένα του όχυρά. Έν άλλους τό κόμματα προχωρούν πιό πολύ όπου είναι αδύνατα, αντιστέκονται πιό καλά όπου είναι δυνατά. Αυτό είναι τό γενικό φαινόμενο. Αλλά αυτό τό φαινόμενο είναι πολύ πιό καθαρό και άπαιτεί σχόλια όσον άφορά τίς άποχές, τή Δεξιά και τήν 'Αριστερά.

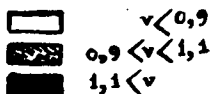
Οι άποχές καταρχήν: Στό άκρο του πρώτου άξονα βρίσκονται τά σημεία Ν 63 και Ν 64. Ατά αντιπροσωπεύουν αντίστοιχα 91% και 87% τής αδράνειας του πρώτου άξονα. Και είναι ακριβώς αυτές οι εκλογικές άναμετρήσεις πού παρουσιάζουν τό μικρότερο ποσοστό άποχής, (17% και 19%

ΧΑΡΤΗΣ 3
Η 'Αριστερά (1958-1977)

Υπόμνημα:

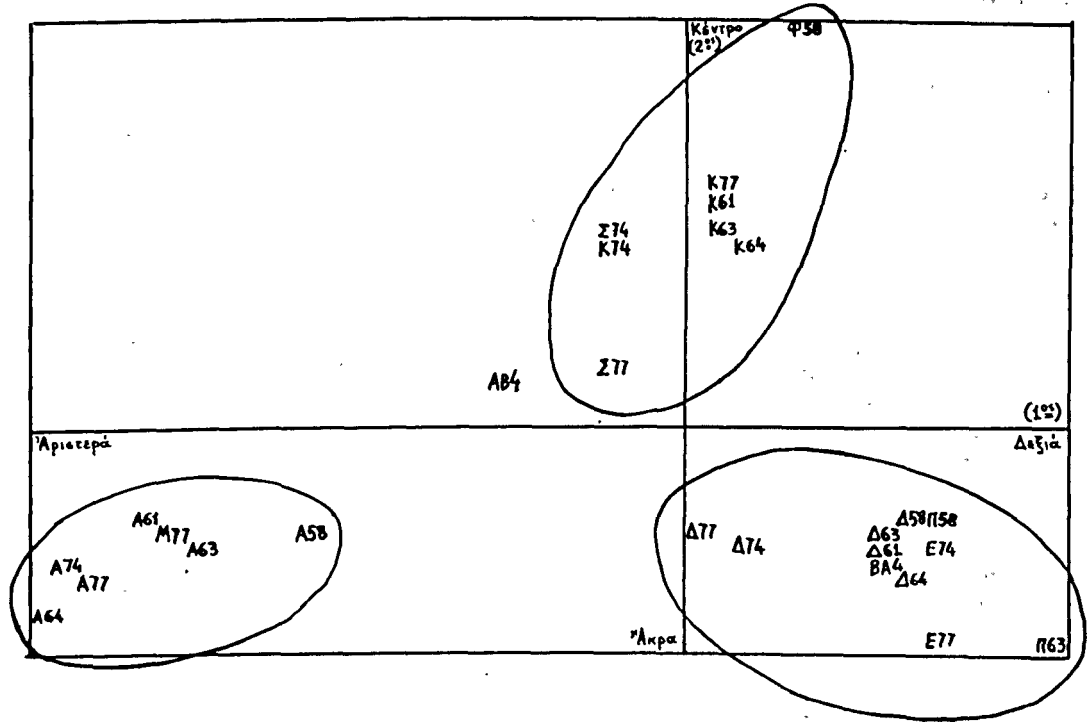
v = μέσος όρος εκλογικής περιφέρειας/έθνικό μ.ό.

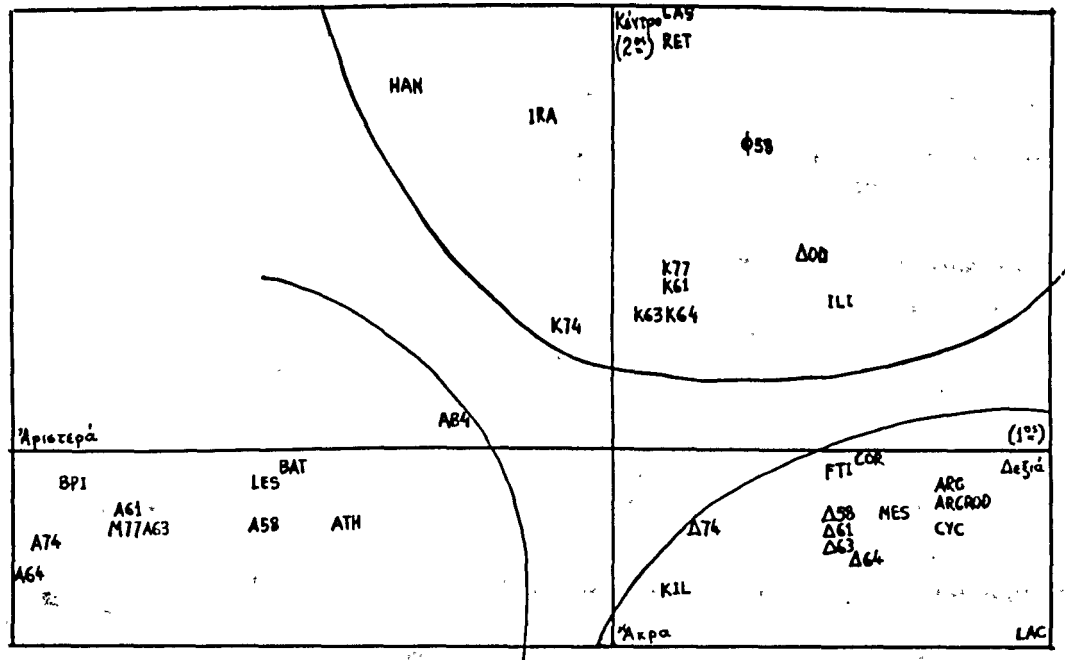
7. Βλέπε Charlot le Gaullisme

8. Bl. w. Riker - Theory of Political Coalitions - New Haven and London, Yale University Press 1962.

ΣΧΗΜΑ 3

ΣΧΗΜΑ 4

άντιστοιχα). Αντίθετα, πρὸς τὸ κέντρο βάρους τοῦ νέφους βρίσκονται τὰ σημεῖα N 74 καὶ N 77 μὲ πολὺ ἀσθενή συνεισφορά στὴν ἀδράνεια τοῦ ἄξονα καὶ ποσοστὸ ἀποχῆς 20,5%, 24,5%, καὶ 22,5% ἀντίστοιχα (περισσότερες ἐξηγήσεις γιὰ τὶς ἀποχῆς δόθηκαν παραπάνω).

Ἡ Δεξιὰ κατόπιν: Ἡ μεγάλη καμψή τῆς Δεξιᾶς αὐτὴ τὴν περίοδο ἔγινε μετὰ τὴ δικτατορία, ὅπου καὶ τὸ κόμμα ἄλλαξε ὄνομα, ὑπῆρξε τόσο σημαντικὴ (στὸ ἐπίπεδο τοῦ προγράμματος καὶ τῶν στελεχῶν) ὥστε ἔγινε ἀντιληπτὴ ἀπὸ τὸ ἐκλογικὸ σῶμα (φυσικὰ ἢ σχέση αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ δὲν εἶναι τόσο ἀπλή καὶ μονόδρομη ὅσο φαίνεται ἀπὸ αὐτὴ τὴ φράση) πού διευρύνθηκε (ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸ) καὶ διαφοροποιήθηκε (ὅσον ἀφορᾷ τὸ προφίλ).

Καὶ τέλος ἡ Ἀριστερά: Πρέπει νὰ τονίσουμε δύο σημεῖα: α) Τὶς ἐκλογές τοῦ 1958. Ἡ ἀπουσία ἑνὸς ἀξιόπιστου καὶ ἀξιόλογου κεντρικοῦ κόμματος, ἦταν ὁ πιὸ σημαντικὸς λόγος γιὰ τὴν ἄνοδο τῆς ΕΔΑ στὴ θέση τῆς ἀξιοματικῆς ἀντιπολίτευσης, γιὰ μοναδικὴ φορά στὴν ἱστορία τῆς. (Εἶναι τὸ σημεῖο πού πλησιάζει πιὸ πολὺ τὸ κέντρο βάρους). β) Τὶς ἐκλογές τοῦ 1977. Παρατηροῦμε τὸ ἴδιο φαινόμενο στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Ἀριστερᾶς αὐτὴ τὴ φορά, δηλαδὴ στὸ ἐπίπεδο τῶν δύο κομμάτων ἢ συνασπισμῶν. Ἡ «Συμμαχία», πού μπόρεσε νὰ ἀντισταθεῖ μονάχα στὰ παραδοσιακὰ ὄχυρά τῆς Ἀριστερᾶς (τὶς μεγάλες πόλεις) ἀποτελεῖ τὸ πιὸ ἀπομακρυσμένο σημεῖο, ἐνῶ τὸ ΚΚΕ βρίσκεται στὸ κέντρο τοῦ χώρου τῆς Ἀριστερᾶς.

Ὅλες οἱ παραπάνω παρατηρήσεις μποροῦν νὰ ὑπάρχουν, μὲ τρόπο, στὸ σχ. 4, πού παρουσιάζει τὸ πλεονέκτημα νὰ ἐμφανίζει μόνον τὰ σημαντικὰ στοιχεῖα.

Ἀθήνα: οἱ ἀντιστοιχίες ἀνάμεσα σὲ δήμους καὶ ἐκλογικὲς συμπεριφορές.

Ἀναλύουμε μόνον τὶς ψήφους, θεωρώντας τὶς ἀποχῆς «συμπληρωματικὰ στοιχεῖα». Οἱ δύο πρώτοι παραγωγικοὶ ἄξονες δίνουν 80% τῆς ὅλικῆς ἀδράνειας τοῦ νέφους.

Τὸ νέο στοιχεῖο πού ἐμφανίζεται στὸ σχῆμα 5 εἶναι ἡ τοποθέτηση τῶν τριῶν πολιτικῶν οικογενειῶν (ἐκτός ἀπὸ Σ 77 καὶ Α 77) κατὰ μῆκος τοῦ δεύτερου ἄξονα, κατὰ χρονολογικὴ σειρά (ἀντίστοιχο φαινόμενο παρατηρήθηκε στὴ Γαλλία σὲ ἄξονες μεγαλύτερης τάξης ἀπὸ τοὺς P. Bordier καὶ M. Jabbour). (σχ. 5)

Ὁ φαινομενικὸς παράγων: ὁ χρόνος

Ὅταν εἴμαστε μπροστὰ σὲ μιά τέτοια εἰκόνα, μπαίνουμε στὸν πειρασμὸ νὰ ἐξηγήσουμε μὲ βάση τὸ χρόνο τὶς μεταβολές πού ἐμφανίζονται στὴ γραφικὴ παράσταση. Πράγματι, τὰ σημεῖα προχωροῦν πρὸς τὰ δεξιὰ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου. Ὅμως ὁ χρόνος καθ'αυτὸν δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι ἐρμηνευτικὸς παράγοντας, γιὰτὶ δὲ μπορεῖ νὰ «κάνει» τίποτα. Εἶναι πολὺ πιὸ ὀσώστὸ νὰ μιλάμε γιὰ μεταβολές πού γίνονται «μὲ τὴν πάροδο» τοῦ χρόνου καὶ νὰ ψάχνουμε νὰ βροῦμε τὴν ἐρμηνεία τῆς μεταβολῆς.

Ὁ πραγματικὸς παράγων: ἡ δημογραφικὴ ἐξέλιξη

Ἡ κύρια μεταβολὴ πού ἔχει ὑποστεί ἡ Β' ἐκλογικὴ περιφέρ-

ρεια Ἀθηνῶν τὰ τελευταῖα 20 χρόνια, εἶναι ἡ συνεχῆς αὔξηση τοῦ δημογραφικοῦ τῆς βάρους. Πράγματι, πλήθος λόγων, τείνουν νὰ αὔξησουν τὸν ἀριθμὸ τῶν κατοίκων τῆς «μείζονος περιοχῆς» τῆς πρωτεύουσας καὶ ἰδίως τῆς Β' Ἀθηνῶν πού περνᾷ ἀπὸ 268.797 ἐγγεγραμμένους ἐκλογεῖς τὸ 1958 σὲ 677.071 τὸ 1977. Ὁ δεῦτερος λοιπὸν ἄξονας ἐκφράζει τὴ δημογραφικὴ ἐξέλιξη. Ὅταν ὁ πληθυσμὸς αὔξάνει, μετατοπιζόμαστε πρὸς τὰ δεξιὰ τοῦ σχήματος. Πράγματι, ἕνας δήμος τοῦ ὁποῦ ὁ πληθυσμὸς αὔξάνει γρήγορα, δίνει πολὺ περισσότερες ψήφους τὸ 1977 ἢ 1974 παρὰ τὸ 1958 ἢ 1961. Αντίθετα, σὲ μιά περιοχὴ πού ὁ πληθυσμὸς αὔξάνει ἀργά, αὐτὴ ἡ ἀντίθεση δὲν ὑπάρχει. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι μία ἀντίθεση μεταξὺ τῶν πρόσφατων ἐκλογικῶν συμπεριφορῶν (πού εἶναι συσχετισμένες μὲ τὶς περιοχῆς τῆς δημογραφικῆς ἐκρηξῆς) μὲ τὶς παλαιότερες (πού συσχετίζονται μὲ τὶς λιγότερο «δυναμικῆς» δημογραφικὰ περιοχῆς). Ἡ ἰδιαίτερη περίπτωση τοῦ Σ 77 ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸ ἑξῆς: στὸν τρίτο ἄξονα (ὅπου τὸ Σ 77 συνεισφέρει 70% τῆς ἀδράνειας) εἶναι συσχετισμένο μὲ τὶς περιοχῆς Ἐρυθραία, Ν. Χαλκηδόνα, Ν. Ψυχικό, Βριληῖσια, ὅπου τὸ ποσοστὸ του εἶναι ἰδιαίτερα ψηλὸ. Ὅμως αὐτὲς οἱ περιοχῆς βρίσκονται στὸ δεῦτερο ἄξονα, στὴν περιοχὴ τῆς δημογραφικῆς στασιμότητος (ἀκριβέστερον ἀργῆς ἀνάπτυξης) καὶ λόγω τῆς βαροκεντρικῆς ἀρχῆς τὸ Σ 77 βρίσκεται στὶς ἐκλογικῆς συμπεριφορές τῆς δεκαετίας τοῦ '60.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ νέφος τῶν δήμων, βρίσκουμε κατὰ μῆκος τοῦ πρώτου ἄξονα τὴν ἀντίθεση μεταξὺ τῶν «λαϊκῶν» συνουκιῶν μὲ ἀριστερὴ παράδοση ὅπως Αἰγάλεω, Καισαριανή, Ν. Ἴωνία, Ταῦρος, μὲ τὰ ἀριστοκρατικὰ βορειοανατολικά προάστεια (Μαρούσι, Κηφισιά, Χαλάνδρι, Ἀγ. Παρασκευή, Π. Ψυχικό, Φιλοθέη) καὶ τὸ Π. Φάληρο.

Κατὰ μῆκος τοῦ δεύτερου ἄξονα ἡ διάταξη τῶν δήμων γίνεται, ὅπως εἴπαμε, μὲ βάση τὴ δημογραφικὴ τους ἐξέλιξη. Ὁ πίνακας 4 τὸ ἐπιβεβαιώνει. Γιὰ τὴν κατασκευὴ του, ἀθροίσαμε τὶς ψήφους στὶς ἐκλογές τοῦ 1958 καὶ 1977 καὶ βρήκαμε τὴ δεικτὴ δημογραφικῆς ἐξέλιξης (δεικτῆς 100 τὸ 1958). Οἱ παρατηρήσεις πού ἔγιναν σχετικὰ μὲ τοὺς ἐγγεγραμμένους ἐξηγοῦν γιὰτὶ χρησιμοποιήθηκε αὐτὸς ὁ «ἀνορθόδοξος» τρόπος κατασκευῆς δεικτῆς δημογραφικῆς ἐξέλιξης.

Ὁ δεῦτερος λοιπὸν ἄξονας ἀποδείχτηκε, τόσο σὲ σχέση μὲ τὰ άτομα ὅσο καὶ μὲ τὶς μεταβλητές, ὅτι σχετίζεται μὲ τὴ δημογραφικὴ ἐξέλιξη. Ἐπιπλέον, πρᾶγμα πιὸ σημαντικό, φαίνεται ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ μετανάστευση δὲν ἐπηρεάζει τὸν πολιτικὸ προσανατολισμὸ τῶν δήμων, (ἐκτός ἂν ὑπάρχει τὸ λεγόμενον «οἰκολογικὸ» σφάλμα, δηλαδὴ συμπεράσματα πού ὀφείλοντε στὴ μονάδα τῆς ἀνάλυσης – δήμος – καὶ πού δὲν ἐπιβεβαιώνονται μὲ ἐπταετὴ ἔρευνα). Πράγματι, ἡ καθετότητα τῶν δύο ἄξωνων πρέπει νὰ ἐρμηνευτεῖ σὰν ἀνεξαρτησία τῶν μεταβλητῶν.

Συμπεράσματα

Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀνάλυσης τῶν ἀντιστοιχιῶν στὴν ἐκλογικὴ γεωγραφία τῆς Ἑλλάδας, παρουσιάζει τὸ διπλὸ πλεονέκτημα τῆς μελέτης μιᾶς ἐκτεταμένης χρονικῆς περιόδου, χωρὶς αὐθαρετὲς ἀπλοποιήσεις.

Στὸ σύνολο τῆς χώρας, τὰ κυριότερα συμπεράσματα τῆς ἀνάλυσης εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Τά σχετικά μέ τίς άποχές στοιχεία δέν είναι άξιόπιστα. Έντούτοις ή άνάλυση δέν επηρεάζεται ούσιαστικά από τήν εισαγωγή τών άποχών, παρά τό γεγονός ότι ό πρώτος παραγοντικός άξονας περνά πιό κοντά από τίς άποχές παρά από τή Δεξιά.

β) Παρά τήν ύπαρξη πληθώρας πολιτικών κομμάτων, ύπάρχει ένας σαφής τριπολισμός στό επίπεδο τής έκλογικής γεωγραφίας. Τό έκλογικό σώμα κατατάσσει τά κόμματα σέ τρεις διακεκριμένες οικογένειες.

γ) Τό αναδυόμενο φαινόμενο τής μεταδικτατορικής πολιτικής ζωής είναι ή έξομίσωση τών έκλογέων τών δύο μεγαλύτερων κομμάτων (άπότοκο τής διεύθυνσης του ΠΑΣΟΚ στήν έπαρχία). Από τήν άλλη πλευρά, οι έκλογείς τής Άριστεράς, παραμένουν «κλεισμένοι» στίς ιδιαιτερότητές τους.

δ) Όλα τά κόμματα άνθίστανται καλύτερα στά όχυρά τους και κερδίζουν πιό εύκολα στίς περιοχές πού είναι αδύνατα. Κατά συνέπειαν, είναι άκριδώς οι περιοχές αδυναμίας (κατά γενικό κανόνα) πού επηρεάζονται περισσότερο από τήν πάροδο ή τήν όπισθοδρόμηση ενός κόμματος.

Στή Β' έκλογική περιφέρεια τής Άθήνας, τό κυριότερο συμπέρασμα είναι ότι ό Β' άξονας αδράνειας πού αντιπροσωπεύει 28% τής όλικής αδράνειας άντιστοιχεί στή διαφορική εξέλιξη τών δήμων. Αύτός ό παράγων δέν φαίνεται νά επηρεάζει τόν πολιτικό προσανατολισμό τών δήμων.

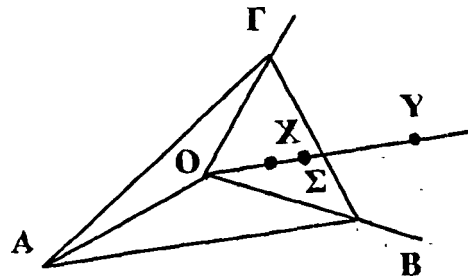
Τέλος σέ όλο αυτό τό άρθρο έγινε συνειδητή προσπάθεια για σαφή διατύπωση (καί φυσικά όμοίωση έφαρμογή) α ριορί τής μεθόδου τών συνθηκών έφαρμογής της καί τών όρίων της. Έπίσης έγινε συνειδητή προσπάθεια για τήν άκριδή δια-

τύπωση τών πορισμάτων. Τά παραπάνω, όχι από κάποια έλλειψη έμπιστοσύνης στά γραφόμενα, αλλά άκριδώς για νά έξασφαλίσουν στόν αναγνώστη τή δυνατότητα του έλέγχου.

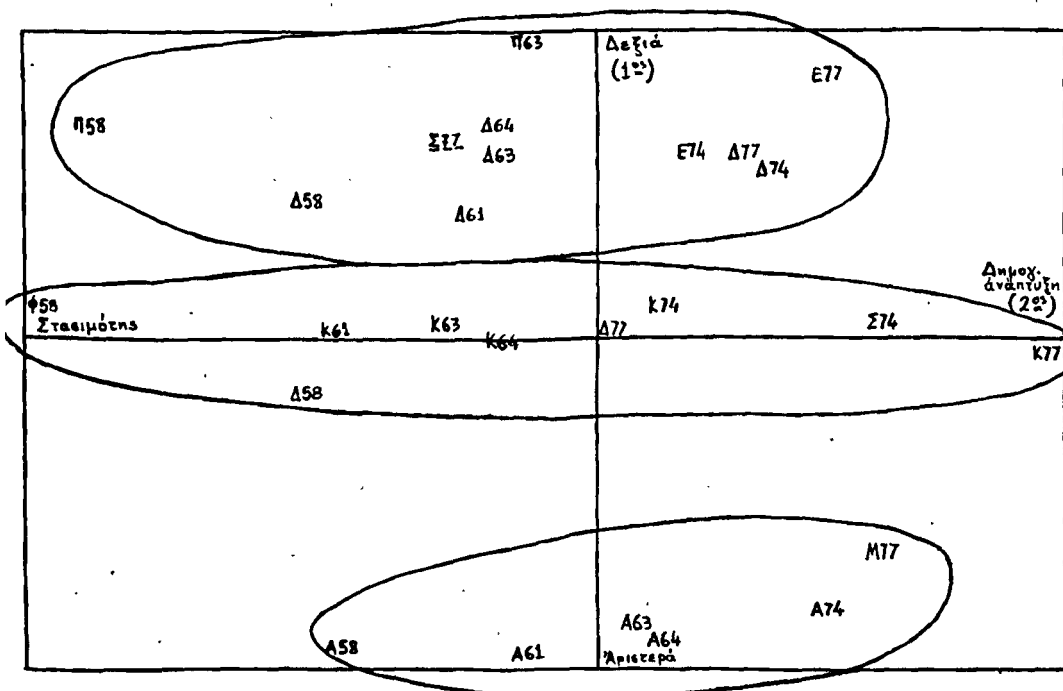
Μέ τόν τελευταίο όρο έννοούμε τή δυνατότητα όχι για έπαλήθευση τών λεγόμενων (έξ όρισμού οι έπιστημονικές άλήθειες είναι σχετικές καί προσωρινές) αλλά για διάψυσή τους (πού άποτελεί καί τό μόνο όρόμο προόδου τής έπιστήμης).

Παράρτημα

Θεμελιώδης έννοια στήν άνάλυση τών άντιστοιχιών είναι τό προφίλ ενός άτομου ή μιás μεταβλητής. Για νά γίνει καλύτερα κατανοητή ή έννοια, άς θεωρήσουμε δύο νομούς X καί Y καί τίς ψήφους τών κομμάτων Α, Β καί Γ σ' αυτούς. Οι νομοί X καί Y μπορούν μονοσήμαντα νά παρασταθούν στό χώρο τών τριών διαστάσεων (χώρο τών κομμάτων Α, Β, Γ) από δύο σημεία. Στήν περίπτωση πού τά ποσοστά τών τριών κομμάτων είναι τά ίδια στούς δύο νομούς, τά σημεία X καί Y θά βρίσκονται στήν ίδια εύθεια μέ τήν άρχή τών άξόνων.

ΣΧΗΜΑ 5

Η ισοότητα των ποσοστών (παρά τη διαφορά των ψήφων που οφείλεται στη διαφορά μεγέθους των νομών) δείχνει ότι από άποψη εκλογικής γεωγραφίας οι δύο νομοί είναι ισοδύναμοι, (θά λέμε έχουν το ίδιο προφίλ) και θα παριστάνονται από ένα σημείο (τήν τομή της ευθείας OY με το επίπεδο που διέρχεται από τα σημεία (0,0,1), (0,1,0) και (1,0,0) το σημείο Σ του Σχ. 1. Και αντίστροφα αν δύο νομοί παριστάνονται από ένα σημείο ή δύο σημεία γειτονικά, το συμπέρασμα είναι ότι έχουν το ίδιο ή παρόμοια προφίλ, δηλαδή ότι τα ποσοστά των κομμάτων σ' αυτούς τους νομούς είναι τα ίδια ή παρόμοια.

Αντίστοιχη συλλογιστική μπορούμε ν' αναπτύξουμε για το προφίλ ενός κόμματος, π.χ. της Ν.Δ., στις εκλογές 1974. Προφίλ εδώ θα σημαίνει τη σχετική (ως προς το σύνολο των ψήφων της Ν.Δ. το 1974) δύναμη του κόμματος στον κάθε νομό. Και εάν ένα άλλο κόμμα, ανεξάρτητα από τη συνολική του δύναμη, παρουσιάζει την ίδια κατανομή ψήφων, τότε θα λέμε ότι το προφίλ του είναι παρόμοιο με τη Ν.Δ. και θα παριστάνεται μ' ένα σημείο γειτονικό προς τη Ν.Δ. Τα δύο σημεία θα διαφέρουν όμως όσον αφορά τη μάζα τους, δηλαδή τον συνολικό αριθμό των ψήφων.

Τά στοιχεία μηδενικής μάζας λέγονται «συμπληρωματικά στοιχεία». Έχουν την ιδιότητα να παριστάνονται στο χώρο, χωρίς να επηρεάζουν τους υπολογισμούς. Χρησιμοποιούνται για τον έλεγχο των στοιχείων με αμφίβολη ακρίβεια, ή επηρεάζουν πολύ τη δομή ενός πίνακα (έλκουν προς αυτά τους άξονες αδράνειας) για την κάθαρση των δεδομένων από τυχαίους παράγοντες.

Τά σημεία αυτά (κόμματα ή νομούς) τά προβάλλουμε σ' ένα σύστημα αξόνων (κύριοι άξονες αδράνειας) με την ιδιότητα το νέφος να παρουσιάζει κατά μήκος τη μεγαλύτερη επιμήκυνση. Πιστεύουμε ότι κατά μήκος αυτών των αξόνων (πού ή έννοιά τους και ή ονομασία τους μένει να καθοριστεί) παρουσιάζονται πιό έντονες οι αντιθέσεις μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών των σημείων του νέφους.

Σημαντικό χαρακτηριστικό της μεθόδου (προερχόμενο από την επιλογή της απόστασης μεταξύ δύο σημείων (βλ. σελ. 51) είναι ότι οι αποστάσεις των σημείων μεταξύ τους δεν αλλοιώνονται από την αντικατάσταση δύο μεταβλητών από το άθροισμά τους. Τέλος ο συμμετρικός ρόλος των δύο συνόλων I και J και ή δυνατότητα ταυτόχρονης αναπαράστασης των στοιχείων και των δύο, διευκολύνει πολύ την ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Στην ταυτόχρονη αυτή αναπαράσταση βοηθά ή λεγόμενη βαρυκεντρική άρχή, δηλαδή ή ομοιοθεσία κάθε στοιχείου του I με το κέντρο βάρους των σημείων του J και αντίστροφα.

Τέλος ή άπλη παρατήρηση μιās γραφικής παράστασης στο χώρο των δύο διαστάσεων δεν αρκεί για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Και αυτό για δύο λόγους: Πρώτον διότι υπάρχουν όπως είπαμε και άλλες διαστάσεις και, κατά συνέπεια, δύο σημεία πού εμφανίζονται σε κάποια προβολή γειτονικά δεν έπεται ότι έχουν παρόμοια προφίλ κατ' ανάγκη, (μιά και μπορεί σε άλλες προβολές να είναι απομακρυνόμενα).

Αν $k(i,j) / i \in I, j \in J$ τά στοιχεία του πίνακα ονομάζουμε μάζα

$$f_i = \frac{\sum \{k(i,j) / j \in J\}}{\sum \{k(i,j) / k \in I, j \in J\}}, \quad f_j = \frac{\sum \{k(i,j) / i \in I\}}{\sum \{k(i,j) / i \in I, j \in J\}}$$

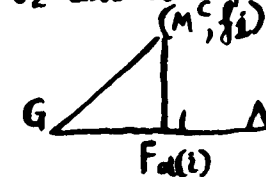
προφίλ $f_I = \{f_i / i \in I\}$ όπου $f_i = \frac{k(i,j)}{\sum \{k(i,j) / j \in J\}}$

$$\text{Προφανώς } \sum \{f_i / i \in I\} = 1.$$

Η απόσταση X^2 μεταξύ δύο σημείων

$$d^2(i_1, i_2) = \sum \{ (f_{j_1}^{i_1} - f_{j_2}^{i_2})^2 / f_j / j \in J \}$$

παρουσιάζει το πλεονέκτημα ότι μένει αμετάβλητη κατά την αντικατάσταση δύο σημείων J και J2 από το άθροισμά τους J0

Ονομάζουμε αδράνεια ενός σημείου (M) ως προς άξονα I την ποσότητα:

$$I(M, f_i) = f_i (F_d(i))^2 \text{ όπου } f_i \text{ ή μάζα του σημείου.}$$

Η ολική αδράνεια ενός νέφους είναι το άθροισμα της αδράνειας των σημείων του ως προς όλους τους άξονες.

Ο πρώτος κύριος άξονας αδράνειας είναι και ο άξονας μεγίστης αδράνειας του νέφους.

Δεύτερον όλα τά σημεία εμφανίζονται στη γραφική παράσταση, αλλά δεν είναι όλα προς ερμηνεία. Η ερμηνεία περιορίζεται στα σημεία εκείνα πού έχουν τη μεγαλύτερη συνεισφορά στην αδράνεια ενός κύριου άξονα.

Για την υπεργίνηση των δύο αυτών εμποδίων χρησιμοποιούνται πίνακες με τις συνεισφορές των σημείων. Έπειδή μία παράλληλη παράθεση πινάκων θά έκανε δύσκολη την κατανοήση του άρθρου, χρησιμοποιούνται όπου κρίνεται σκόπιμο δύο βοηθητικές τεχνικές.

α) Η ταυτόχρονη προβολή σε δύο επίπεδα (στο επίπεδο των δύο πρώτων αξόνων ή προβολή δίνεται από το όνομα τοί σημείου π.χ. BAT ή D 58 στο 1 X 3 από τά δύο πρώτα γράμματα ακολουθούμενα από* π.χ. BA* ή D5*. Έτσι κάθε στοιχείο παρίσταται από ένα ζεύγος σημείων π.χ. BAT και BA* τά όποια βρίσκονται σε ευθείες κάθετες στον άξονα 2 και των όποιων ή ταυτόχρονη μελέτη δίνει τά ζητούμενα συμπεράσματα.

β) Η προβολή μόνον των «σημαντικών στοιχείων» δηλαδή των στοιχείων εκείνων πού παρουσιάζουν αδράνεια μεγαλύτερη από το μέσο όρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Τίτλοι και συμβολισμοί κομμάτων

Έτος	Τίτλος	Συμβολισμός	Έτος	Τίτλος	Συμβολισμός
1958	Έθνική Ριζοσπαστική Ένωση	Δ58	1974	Νέα Δημοκρατία	Δ74
	Ένιαία Δημοκρατική Αριστερά	Α58		Ένωση Κέντρου- Νέες Δυνάμεις	Κ74
	Κόμμα Φιλελευθέρων	Φ58		Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα	Σ74
	Προοδευτική Αγρ. Δημοκρατική Ένωση	Π58		Ένωμένη Αριστερά	Α74
	Ένωση Λαϊκού Κόμματος	Λ58		Έθνική Δημοκρατική Ένωση	Ε74
	Λοιπά Κόμματα	Υ58		Λοιπά κόμματα	Υ74
	Αποχές	Ν58		Αποχές	Ν74
1961			1974	Δημοκρατία	ΔΗ4
	Έθνική Ριζοσπαστική Ένωση	Δ61		Βασιλεία	ΒΑ4
	Ένωση Κέντρου-Κόμμα Προοδευτικών	Κ61		Αποχές	ΝΒ4
	ΠΑΜΕ	Α61		Νέα Δημοκρατία	Δ77
	Λοιπά Κόμματα	Υ61		Ένωση Δημοκρατικού Κέντρου	Κ77
				Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα	Σ77
	Ένωση Κέντρου	Κ63	1977	Συμμαχία Αριστερών και Προοδευτικών Δυνάμεων	Α77
1963	Έθνική Ριζοσπαστική Ένωση	Δ63		Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας	Κ77
	Ένιαία Δημοκρατική Αριστερά	Α63		Έθνική Παράταξη	Ε77
	Κόμμα Προοδευτικών	Π63		Λοιπά Κόμματα	Υ77
	Λοιπά Κόμματα	Υ63		Αποχές	Ν77
	Αποχές	Ν63			
	Ένωση Κέντρου	Κ64			
1964	ΕΡΕ-Κόμμα Προοδευτικών	Δ64			
	Ένιαία Δημοκρατική Αριστερά	Α64			
	Λοιπά Κόμματα	Υ64			
	Αποχές	Ν64			

ΠΙΝΑΚΑΣ 2
Ποσοστά άποχης

Νομός	1963	1977
Α' Αθηνών	6%	19%
Α' Θεσσαλονίκης	5%	18%
Β' Αθηνών	4%	23%
Β' Πειραιώς	3%	20%
Φλωρίνης	30%	25%
Αρκαδίας	29,5%	23,5%
Κυκλάδων	33%	25,5%
Λακωνίας	31,5%	26%

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Έκλογική δύναμη κατά νομούς στον εθνικό μέσο όρο

Έκλογικές περιφέρειες	Συμβολισμός	Δεξιά	Κέντρο	Άριστερά
Α' Αθηνών	AAT	0,945	0,921	1,415
Β' Αθηνών	BAT	0,759	0,951	1,950
Α' Πειραιά	API	0,970	0,900	1,389
Β' Πειραιά	BPI	0,589	0,925	2,585
Υπόλοιπα Άττικής	ATT	1,045	1,017	0,775
Βοιωτία	BIO	1,034	1,123	0,589
Εύβοια	EVI	1,045	1,122	0,539
Φθιώτιδα	FTI	1,181	0,974	0,497
Φωκίδα	FOC	1,212	0,890	0,370
Άργολίδα	ARG	1,253	0,961	0,258
Άρκαδία	ARC	1,279	0,936	0,285
Κορινθία	COR	1,219	1,000	0,308
Λακωνία	LAC	1,485	0,630	0,308
Μεσσηνία	MES	1,252	0,894	0,483
Αίτωλοακαρνανία	AIT	1,071	1,003	0,732
Άχαΐα	AHA	0,936	1,173	0,791
Εύρυτανία	EVR	1,118	1,162	0,155
Ζάκυνθος	ZAC	1,073	0,871	0,973
Ήλεια	ILI	0,983	1,308	0,310
Κεφαλληνία	KEF	0,967	1,112	0,862
Άρτα	ART	1,178	0,968	0,539
Θεσπρωτία	THE	1,041	1,275	0,221
Ίωάννινα	IOA	1,157	0,874	0,851
Κέρκυρα	KER	0,965	0,995	1,052
Λευκάδα	LEF	0,879	0,713	2,102
Πρέβεζα	PRE	1,058	1,069	0,632
Καρδίτσα	CAR	1,020	0,997	0,925
Λάρισα	LAR	0,962	0,902	1,418
Μαγνησία	MAG	0,887	0,987	1,454
Τρίκαλα	TRI	0,928	1,090	1,018
Α' Θεσσαλονίκης	ATH	0,898	0,822	1,820
Β' Θεσσαλονίκης	BTH	1,038	0,856	1,262
Ήμαθία	IMA	0,931	1,032	1,059
Καστοριά	CAS	1,308	0,870	0,172
Κιλκίς	KIL	1,146	0,750	1,153
Πέλλα	PEL	1,122	0,956	0,715
Πιερία	PIE	1,107	0,893	0,845
Σέρρες	SER	1,187	0,833	0,843
Φλώρινα	FLO	1,302	0,830	0,346
Χαλκιδική	HAL	1,214	0,902	0,584
Δράμα	DRA	1,132	0,943	0,617
Έβρος	EBR	1,207	0,891	0,633
Καβάλα	CAV	1,051	0,853	1,223
Ξάνθη	XAN	1,088	1,096	0,356
Ροδόπη	ROD	1,236	0,989	0,294
Δωδεκάνησος	DOD	0,876	1,386	0,265
Κυκλάδες	CYC	1,322	0,876	0,290
Λέσβος	LES	0,758	0,892	2,067
Σάμος	SAM	1,077	0,726	1,489
Χίος	HIO	1,018	1,157	0,591
Ήράκλειο	IRA	0,564	1,650	0,752
Λασιθί	LAS	0,544	1,830	0,347
Ρέθυμνο	RET	0,558	1,581	0,392
Χανιά	HAN	0,380	1,569	1,133
Γρεβενά	GRE	1,119	0,952	0,735
Κοζάνη	KOZ	1,184	0,905	0,672
ΣΥΝΟΛΟ		1,000	1,000	1,000

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Δημογραφική εξέλιξη

Δήμος	Δείκτης	Δήμος	Δείκτης
Μαρούσι	1,68	Περισσός	2,84
Βύρων	1,46	Χαϊδάρι	3,87
Καλλιθέα	1,53	Άγ. Βαρβάρα	4,66
Ν.Σμύρνη	1,62	Άγ. Δημήτριος	4,35
Έρυθραία	1,83	Άργυρούπολη	3,97
		Ήλιούπολη	3,76
		Ν. Λιόσια	5,01
		Πετρούπολη	5,11